

تراز پرداخت‌ها در سال ۱۴۰۰

بهبود حساب کالا همراه با تضعیف حساب خدمات و سرمایه

مریم خزاعی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تیر ۱۴۰۱

چکیده

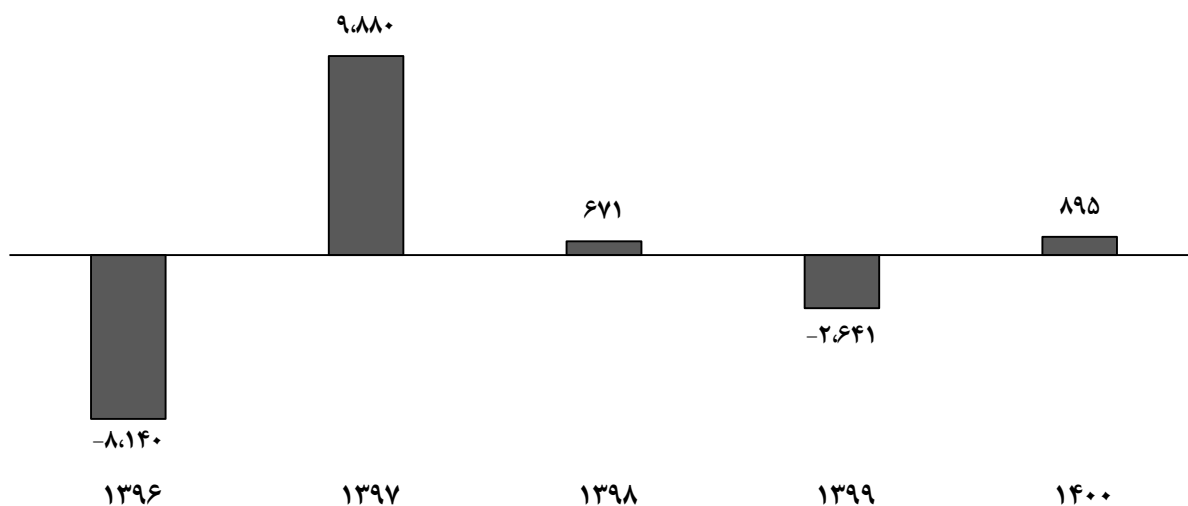
طی سال ۱۴۰۰، اقتصاد کشور شاهد بهبود حدود ۳.۵ میلیارد دلاری موازنه کل تراز پرداخت‌ها ناشی از افزایش حدود ۱۱.۸ میلیارد دلاری حساب جاری در مقایسه با سال ۱۳۹۹ (افزایش توام ۱۷.۷ میلیارد دلاری صادرات کالای نفتی و حدود ۱۱.۸ میلیارد دلاری صادرات کالای غیرنفتی) و همچنین بهبود نسبت پوشش واردات توسط صادرات کالای غیرنفتی کشور به حدود ۶۴ درصد، و در مقابل استمرار و تضعیف مجدد ۵.۸ میلیارد دلاری خالص حساب سرمایه و افت ۱.۳ میلیارد دلاری حساب خدمات بود. در سال ۱۴۰۰ سهم صادرات نفتی از کل صادرات کالایی افزایش یافت و به حدود ۴۹ درصد رسید.

در بخش حساب کالایی، تراز کالای نفتی کشور طی سال ۱۴۰۰ نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۹، حدود ۴.۹ برابر بهبود یافت و در مقابل کسری تراز کالای غیرنفتی حدود ۵ میلیارد دلار تضعیف شد.

موازنه کل پرداخت‌ها

بر اساس تعاریف صندوق بین‌المللی پول، تراز پرداخت‌ها یک خلاصه گزارش آماری است که مبادلات خارجی یک کشور را در یک دوره زمانی، مشخص می‌کند و شامل حساب کالا و خدمات، حساب درآمد، حساب سرمایه و حساب مالی یا نقل و انتقالات جاری می‌شود. در گزارش تراز پرداخت‌های بانک مرکزی، تراز پرداخت‌ها برآیند خالص حساب جاری، حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم‌افتادگی است. موازنه تراز پرداخت‌های کشور طی سال ۱۴۰۰ معادل ۸۹۵ میلیون دلار برآورد شده که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ با بهبود ۳.۵ میلیارد دلاری همراه است (نمودار ۱). تنها عامل مهم اثرگذار بر ایجاد مزاد تراز پرداخت‌ها طی سال ۱۴۰۰، رشد قابل توجه حساب کالایی کشور ناشی از افزایش توام صادرات کالای نفتی و غیرنفتی است.

نمودار ۱- موازنه کل پرداخت‌ها، میلیون دلار

مطابق جدول ۱، حساب کالایی که در سال ۱۳۹۹ حدود ۳.۲ میلیارد دلار بوده، در سال ۱۴۰۰ با افزایش ۴.۹ برابری به حدود ۱۵.۸ میلیارد دلار رسیده است. رشد ۸۴ درصدی صادرات کالای نفتی و افزایش حدود ۴۱ درصدی صادرات کالای غیرنفتی در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹، از عوامل اصلی بهبود قابل توجه حساب کالایی کشور در این مدت هستند. مدت مورد بررسی، حساب خدمات و خالص حساب سرمایه، اثر کاهنده و تضعیف‌کننده بر موازنه کل پرداخت‌های کشور داشته‌اند.

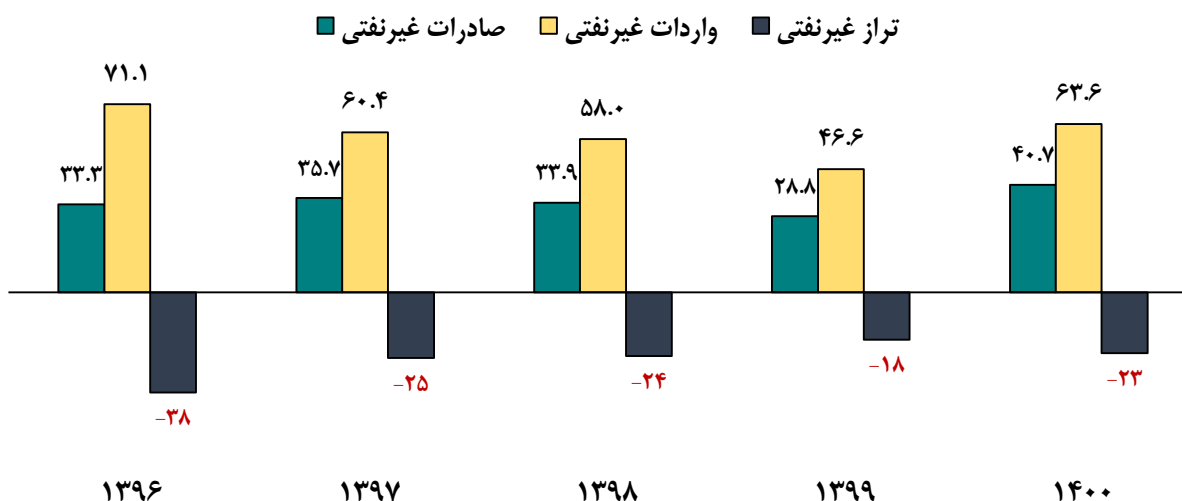
جدول ۱- اجزای تشکیل دهنده تراز پرداخت‌ها-میلیون دلار			
شرح	۱۳۹۹	۱۴۰۰	درصد تغییرات
حساب جاری	-۷۰۸	۱۱۰۸۸	۱۶۶۶
حساب کالا	۳۲۳۶	۱۵۷۶۰	۳۸۷
صادرات کالا (فوب)	۴۹۸۴۸	۷۹۳۷۳	۵۹.۲
صادرات کالای نفتی	۲۱۰۴۳	۳۸۷۲۳	۸۴.۰
صادرات کالای غیرنفتی	۲۸۸۰۵	۴۰۶۵۱	۴۱.۱
واردات کالا (فوب)	۴۶۶۱۲	۶۳۶۱۳	۳۶.۵
گاز و فرآورده‌های نفتی	۰.۱	۰.۲	۱۴۱.۷
سایر کالاها	۴۶۶۱۲	۶۳۶۱۳	۳۶.۵
حساب خدمات	-۳۹۹۹	-۵۳۵۹	-۳۴.۰
حساب درآمد	-۵۹۹	-۴۶۶	۲۲.۲
حساب انتقالات جاری	۶۵۵	۱۱۵۳	۷۶.۰
خالص حساب سرمایه	-۶۳۱۸	-۱۲۱۸۲	-۹۲.۸
اشتباهات و از قلم افتادگی	۴۳۸۵	۱۹۹۰	-۵۴.۶
موازنه کل	-۲۶۴۱	۸۹۵	۱۳۳.۹

منبع داده‌ها: بانک مرکزی و محاسبات کارشناسی

حساب کالا؛ غیرنفتی

تراز کالای غیرنفتی کشور در سال ۱۴۰۰ همراه با کسری و برابر با منفی ۲۲.۹ میلیارد دلار بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۹، حدود ۲۹ درصد تضعیف شده است (نمودار ۲). در مدت مورد بررسی، واردات کالایی حدود ۳۷ درصد و صادرات کالای غیرنفتی هم حدود ۴۱ درصد افزایش داشته که به دلیل بالاتر بودن رقم واردات، اثرکاهندگی رشد واردات بیشتر بوده و با مشارکت منفی ۹۵ واحد درصدی در برابر مشارکت حدود ۶۶ واحد درصدی افزایش صادرات غیرنفتی، در نهایت موجب تضعیف حدود ۲۹ درصدی تراز غیرنفتی شده است.

نمودار ۲ - تراز کالایی غیرنفتی - میلیارد دلار

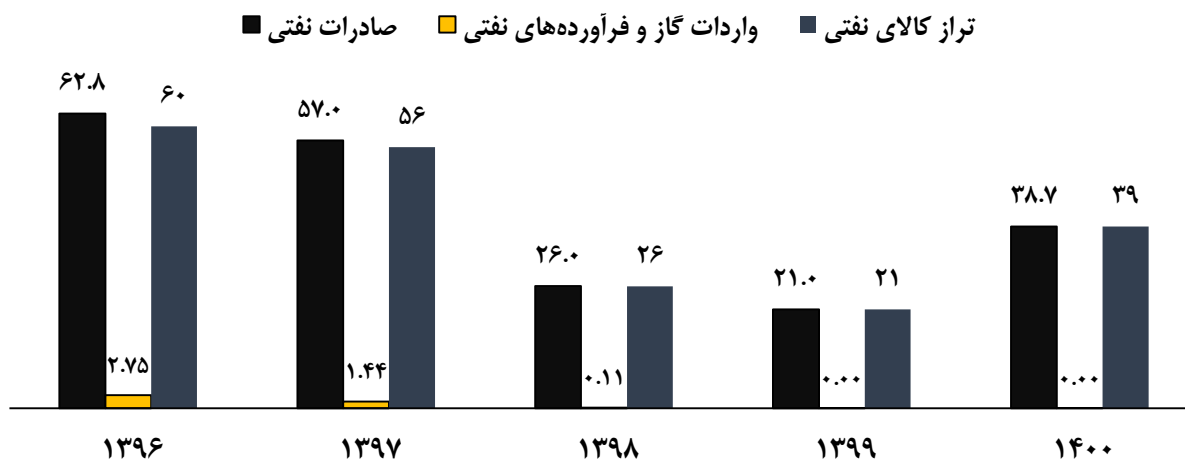
حساب کالا؛ نفتی

تراز نفتی ایران به دلیل واردات ناچیز کالای نفتی و در مقابل صادرات بالای نفتی، همواره مثبت است. صادرات نفتی ایران در سال ۱۴۰۰ با افزایش قابل توجه ۸۴ درصدی همراه شد و از ۲۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ به ۳۸.۷ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ رسید (نمودار ۳). با وجود افزایش قابل توجه صادرات نفتی در سال ۱۴۰۰، همچنان درآمد ارزی ناشی از آن در مقایسه با سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷، کمتر است. رشد صادرات نفتی و در مقابل واردات اندک این گروه کالایی در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹، موجب افزایش حدود ۱.۸ برابری تراز نفتی کشور در این مدت شده است.

میانگین سهم صادرات نفتی از کل صادرات کالایی کشور طی دو سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ حدود ۶۵ درصد بود که به دلیل تحریم و تحولات در بازار جهانی نفت، در سال ۱۳۹۸ به ۴۳ درصد و در سال ۱۳۹۹ هم به ۴۲ درصد کاهش یافت. سهم مزبور در سال ۱۴۰۰ همراه با افزایش بهای نفت خام در بازارهای جهانی و رشد صادرات نفتی ایران، به ۴۹ درصد افزایش یافت و در مقابل در همین سال سهم صادرات غیرنفتی از کل صادرات کالایی کشور از ۵۸ درصد به ۵۱ درصد کاهش یافت.

شایان ذکر است در آمارهای بانک مرکزی منظور از صادرات نفتی، مجموع ارزش نفت خام، فرآورده نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی (تعرفه‌های ۲۷۰۹، ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) صادر شده توسط شرکت‌های ملی نفت ایران، ملی گاز ایران، ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، شرکت‌های پتروشیمی و سایرین (گمرکی و غیر گمرکی) است.

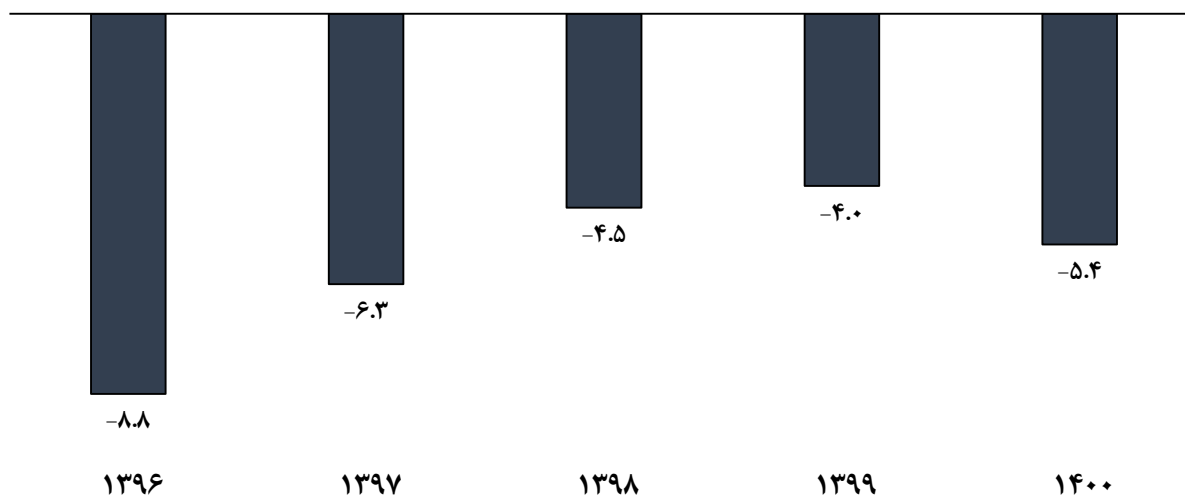
نمودار ۳- تراز کالایی نفتی - میلیارد دلار

حساب خدمات

طی ده سال اخیر، تراز حساب خدمات کشور، همواره منفی و با کسری مواجه بوده است. مطابق نمودار ۴، کسری حساب خدمات در سال ۱۴۰۰، مجدداً تضعیف شده و به حدود منفی ۵.۳ میلیارد دلار رسیده که در مقایسه با سال ۱۳۹۹، افت حدود ۳۴ درصدی داشته است. رشد بالاتر واردات خدمات در مقابل رشد کمتر صادرات، عامل تضعیف مجدد تراز خدمات است.

نمودار ۴- حساب خدمات ، میلیون دلار

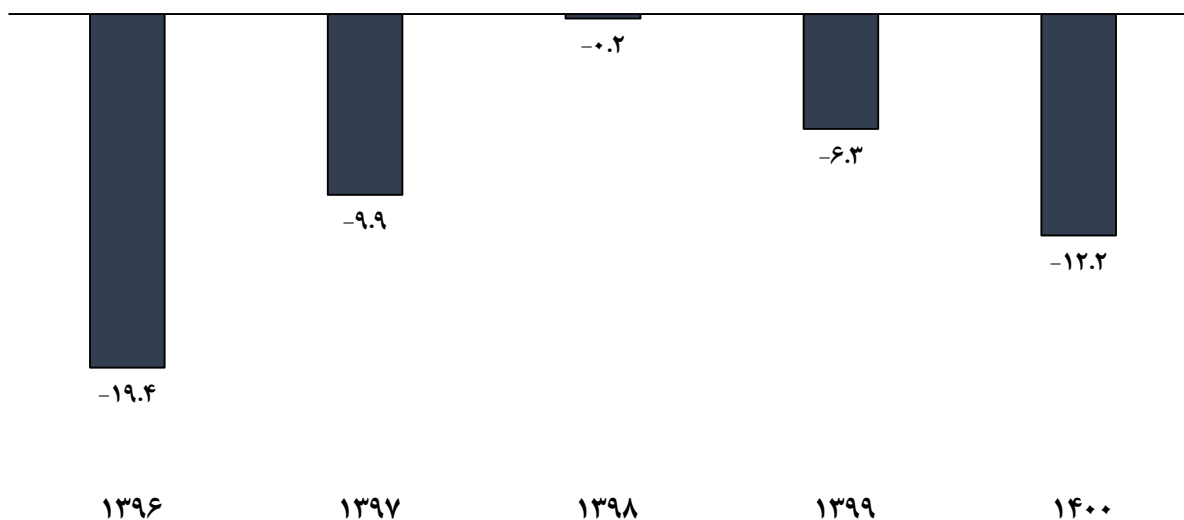

حساب سرمایه

در گزارشات بانک مرکزی، معمولاً دو حساب سرمایه و مالی توأمأ ارائه می‌شوند که حساب سرمایه تراز پرداخت‌ها عمدتاً شامل انتقالات سرمایه‌ای (بخشش بدهی‌ها یا انتقالات مهاجران) و حساب مالی شامل مبادلات انجام شده در سرفصل‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری در سبد مالی، سایر سرمایه‌گذاری‌ها و تغییرات دارایی‌های ذخیره است.

طبق آمارهای بانک مرکزی، خالص حساب سرمایه در سال ۱۴۰۰، مجدداً تضعیف شده و از حدود منفی ۶.۳ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ به حدود منفی ۱۲.۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ رسیده است (نمودار ۵). با توجه به عدم مشخص بودن اجزای حساب سرمایه کشور، بخشی از تضعیف این حساب را می‌توان به خروج سرمایه از کشور و عدم جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نسبت داد. ضمناً همان‌طور که قبلاً اشاره شد، حساب سرمایه نقش کاهنده و مشارکت منفی در موازنه کل تراز پرداخت‌های کشور در سال ۱۴۰۰ داشته است.

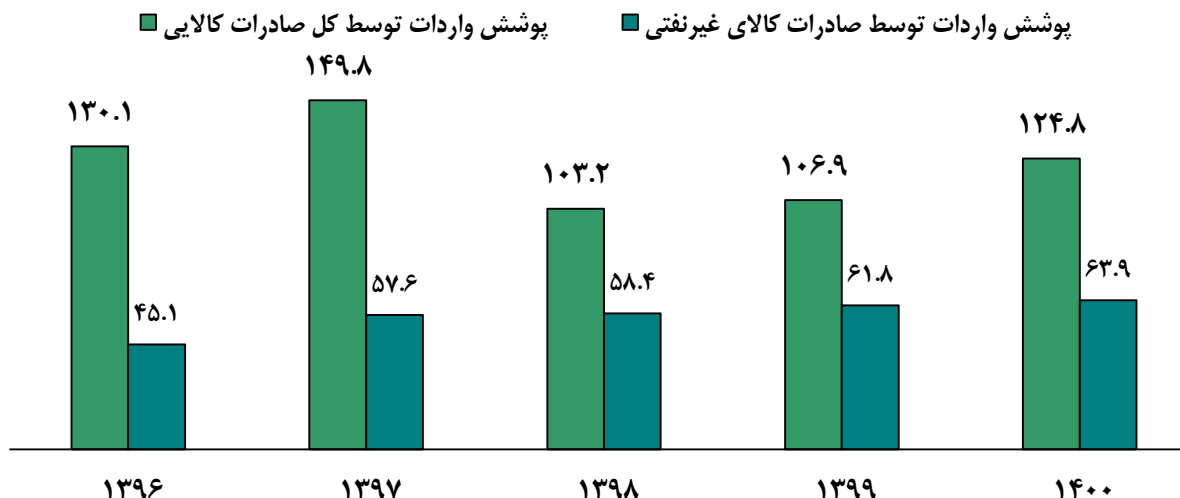
نمودار ۵- حساب سرمایه، میلیون دلار

پوشش واردات

یکی از شاخص‌های ارزیابی وضعیت تجارت یک کشور، نسبت پوشش واردات توسط صادرات است. این نسبت نشان می‌دهد که تا چه میزان درآمدهای صادراتی برای تامین نیازهای ارزی واردات کفایت می‌کند. چنانچه نسبت مزبور برای کل صادرات کالایی محاسبه شود، برای سال ۱۴۰۰ مشخص می‌شود که مجموع صادرات کالایی (نفتی و غیرنفتی) با مازاد حدود ۲۵ درصدی، کل نیاز ارزی واردات کالایی کشور را در این بازه زمانی تامین کرده است.

نمودار ۶- پوشش واردات توسط صادرات، درصد

این در حالی است که اگر صرفاً درآمدهای صادرات غیرنفتی را در نظر بگیریم، نسبت مزبور حدود ۶۴ درصد می‌شود (نمودار ۶) که اگرچه نشان‌دهنده عدم کفایت درآمدهای غیرنفتی کشور برای تامین نیاز ارزی واردات کالایی و لزوم استفاده از منابع نفتی است، ولی اتفاق خوشایندی برای اقتصاد کشور محسوب می‌شود زیرا بالاترین رقم طی سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ بوده و به نوعی حاکی از افزایش توان درآمدهای صادرات غیرنفتی برای پوشش نیاز واردات کالایی کشور است.

هر دو نسبت پوشش واردات توسط کل صادرات و پوشش واردات توسط صادرات غیرنفتی در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با مدت سال ۱۳۹۹ بهبود یافته که ناشی از بهبود قابل توجه عملکرد صادرات نفتی و همچنین رشد صادرات غیرنفتی کشور در این مدت است.